

МЧС России

Министерство Российской Федерации по делам
гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям
и ликвидации последствий стихийных бедствий

Баштапкы болуш
түбекке кирген
улустарга

Текши улуска учурланган эзедү.

Эзедуде ороннын ла гран ары јанынын, эмдиги түбекке түшкен улуска јеткерлу учуралда, травма алза, корондолзо онон до өскө айалгада, оруларда жүрүмге ле су-кадыка коршулу болуп турган өйдө баштапкы болуш эдери керегинде ченемелдер јарталган. Баштапкы болуштын теориялык төзөгөзин шиндери ле катап көрөри эзедүде учурланган онон јеткерлү учуралда канай туратан керегинде јетирлү.

ФГБУ «ЦЭПП МЧС РОССИИ»

Баштапкы болуш
түбекке кирген
улустарга
ПАМЯТКА

Москва, 2024

Баштапкы болуш кижинин жүрүминле су-кадыгына, эн ле озо каршузы эди-канына жетпезин деп болужат. Баштапкы болушты тегин ол эмезе болушчыл ишчилер улус эдер аргалу. Онон учун эмдиги өйдө жасактарга тайанып уредүлү бичичилер памятка чыгарат. Памятка баштапкы болушты жартап журап салган.

Памятка бүдүрүлген Министерство здравоохранениязыла Российский Федерациянын канай баштапкы болуш өткүрүлип турган.

Памятка эптү -жакшы журапкан онон эптү көргизет канайып баштапкы болуш өткүрүлип турган кандый эмес өйдө онон травмалардан.

Бааштачыл методический аккредитационный-симуляционный центрдын ФГБУ ««Центральный научно-исследовательский институт организации и информатизации здравоохранения» Минздрава России, председатель Общероссийской общественной организации «Российское общество первой помощи», д.м.н., профессор Дежурный Леонид Игоревич.

БАШТАПКЫ БОЛУШ-ол капшай, јенил кижинин јүрүмин аргадар эп-арга . Амадулары-кижинин јүрүмине каршузы јетпезин деп, онон ары су-кадыгына таркабазын.

Министерство здравоохранениязынын приказыла тургузылган «от 3.05.2024 № 220н «Об утверждении Порядка оказания первой помощи» (зарегистрированным в Министерстве юстиции Российской Федерации регистрационный №78363 от 31.05.2024)» 9 јарабас артызарга онон 9 јурумди болужалар немелер кайда кажыла кизи өткупип алар.

КАНДЫЙ ӨЙИНДЕ БАШТАПКЫ БОЛУШ ӨТКҮРҮЛИП ТУРАТ:

1. Санаазы ычкынган
2. Кей тыныжы , тамыры буулып калган.
3. Кей барар јерге не-неме туруп, тыныжы јетпей турза.
4. Каны токтобой турза.
5. Сыныктар , шырка , кезинип алган болзо.
6. Корондолгон.
7. Коронду тындулар тиштезе , чагып ийзе.
8. Кура тартып , санаазы ычкына ийзе.
9. Ачу коронго салдыртып , санаазы ордында јок.

ЈҮРҮМДИ БОЛУЖАР НЕМЕЛЕР БАШТАПКИ БОЛУШТА:

- 1.Айландыра көриш онон бойорго неме тийбес јер баштапкы болуш өткүрерге.
- 2.Јазаптыра көриш түбекке түшкен кижини каны агып турган ба јок деп. Керек болзо өйинче канды токтоторго канай канай.
3. Јүрүми бар ба деп көриш түбекке түшкен кижини.
4. Окуп-јурегин ийдиш онон болуш кей-тыныш барып турган јерлеринен.
- 5.Айландыра өткүриш түбекке түшкен кижини онон сурактар сураш түбекке тушкен кижини (санаазы бар болзо) айларга сынык јери бар ба деп , шырка, корондолгон ба , тиштеткен бе эмезе чактырган коронду тындуларга , өртөлгөн бе химиянан, токтон , излучениянан болгон онон ончо ончо кижинин јүрүмине онон су-кадыгына тийер немелер.
- 6.Баштапкы болуш сынык јери бар ба деп , шырка, корондолгон ба , тиштеткен бе эмезе чактырган коронду тындуларга , өртөлгөн бе химиянан, токтон , излучениянан болгон онон ончо ончо кижинин јүрүмине онон су-кадыгына тийер немелер.
- 7.Баштапкы болуш түбекке түшкен кижини эм-тус јидирижине эмчилик бичигенинен.
8. Эптүлү јатыргызыш түбекке түшкен кижини.
9. Баштапкы эмчиликти кычырыш , санаазын көриш, көчириш, баштапкы эмчиликтин улустарына берилиш.

Алынган «ст. 31 ФЗ РФ от 21.11.2011 № 323 «Об основах охраны здоровья граждан» каждый человек в России имеет право оказать первую помощь в случае экстренной ситуации при наличии у него специальной подготовки и (или) навыков. Кроме того, статья «Крайняя необходимость» Уголовного, Административного и Гражданского Кодексов РФ защищает человека, оказывавшего первую помощь, даже если пострадавший умер или ему был нанесен неумышленный вред при оказании первой помощи»

БАШТААЧЫ:

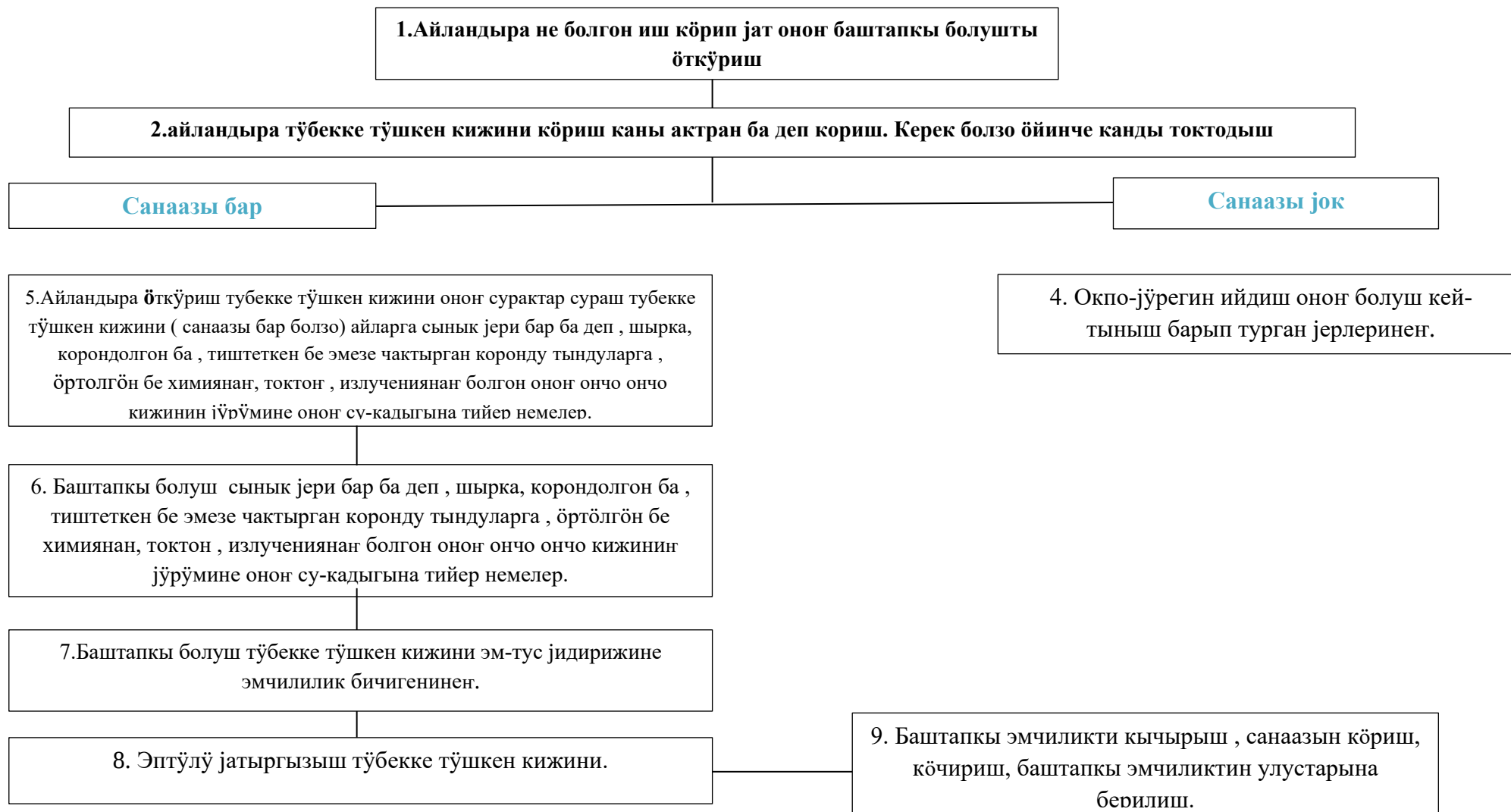
Канайып баштапкы болушты өткүрип јат	11
Нени эдер түбекке түшкен кижилерди	12
1.Айландыра ајарыныш оноң јурумун чеберлеш.	14
1.1.Чыгарыш машинаң эмезе чыгалбас јерден.	15
1.2.Канай көчирер шыркалу кижини.	16
2.Айландыра ајараныш оноң баштапкы болуш тыштынан кан акса	19
3.Кей тыныш санаазы көриш	24
4. Окпө-јүректи түрүлткени	25
4.1. Канай төөжиндөн јапазар керек	25
4.2 Окпөни канай үүрет	27

4.3. Дефибрилляторды канай иштедер	27
4.4. Баштапкы болуш кей-тыныжындөн кандый неме кирзе	29
5.Түбекке түшкен кижини канай ајара көрөр	31
6.Баштапкы болуш «травманы»,излучениянан, бийик температуранан, химияанан, тиштештен онон коронду тындунын тиштежинен.	32
6.1. Баштапкы болуш «травманан»	32
6.1.1.Баштапкы болуш баажында шырканан	32
6.1.2. Баштапкы болуш көзинен ,көзининг чибиртинен	33
6.1.3. Баштапкы болуш тумчугунан кан акса	34
6.1.4.Баштапкы болуш мойнында шырканан	35
6.1.5. Баштапкы болуш төөжинен шырка алынза	35
6.1.6. Баштапкы болуш ичинен шырка алынза	37

6.1.7. Баштапкы болуш кол-бут сындырыштан	38
6.2. Баштапкы болуш јарабас неме јийерде	41
6.2.1. Баштапкы болуш јарабас неме јийерде озыла	41
6.2.2. Баштапкы болуш кей тыныжындөн корон кирзе	42
6.2.3. Баштапкы болуш шырка көзінде болзо	43
6.3. Баштапкы болуш өрткө кирген кижиге	44
6.4. Баштапкы болуш күн башка тийгенде	46
6.5. Баштапкы болуш тоңыртканында	48
6.6. Баштапкы болуш үзе бойы тонкалза	49
6.7. Баштапкы болуш токло соктыртканында	49
6.8. Баштапкы болуш јылан тиштезинде эмезе өскө неме тиштегенинде	51

6.8.1. Баштапкы болуш жылан тиштегенинен	51
6.8.2. Баштапкы болуш курт коңыс тиштегенинде	52
6.9. Баштапкы болуш талганында	53
6.10. Баштапкы болуш тыркураптурганында	53
7 Баштапкы болуш түбекке түшкен кижиге эм-тус канай јиижине эмчилик канай бичиткен	54
8.Эптү јатырыш түбекке түшкен кижиге	56

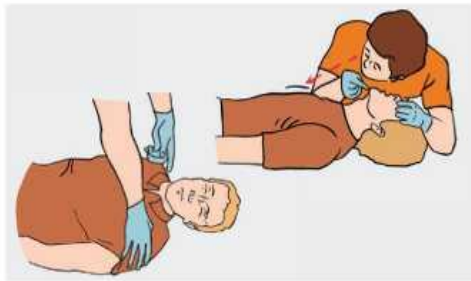
Канайып баштапкы болушты өткүрүп жат:

Нени эдер түбекке түшкен кижилерди

1. Ажарыңар, слерге эмезе түбекке түшкен кижилерге немеде тийбейјат. Медицинский перчатка кийгер онон маска. Тоозын көргөр канча кижі түбекке кирген айдып көргөр болор болзо баштапкы эмчилик эдедим деп. Кей тыныжы өтсин деп болушкар неме кирип калза.

2. Айландыра түбекке тушкен кижини көрөр. Тыштынан кан акса токтодып көрөр (18 страница көрөр).

3. Санаазы бар ба деп көргөр (23 страница көрөр) онон кей-тыныжын. Санаазы бар болзо 5 пункты көргөр

4.1. Санаазы јок, кей-тыныжы јок, каны кыймыктабайдран болзо баштапкы эмчиликте кычыргар (бойор эмезе јанында улусла) 103 эмезе 112 номерле.

Окпө-жүрегин жапаскар солыпstrup төөжиндон жапазып озындон кейден үүрип (24 страница көрөр) .30 катап жапазып 2 кей үүриштен.

Дефибриллятор бар болзо эткер (27 страница)

4.2.Санаазы јок болзо эмезе арайынан билдирип туруза кей тыныжына болуштурар чыксын деп (эптү кырынан јатыргызар) эмезе кайра јатыргызар ээгинен тудалып (качан кырынан јатыргызалбайтуруза).

5. Түбекке түшкен кижини жааптыра көрөр не не бар ба деп сынык јери , корондолгон , тиштеш ,коронду тынду тиштегенинен ,химиянан , өртөн ,токтон, излучениянан ончо ончо жүрүмине су-кадыгына тийер немелерден.

6. Баштапкы болушты эткер нени көргөнөр.

7. Болушперер эм-тус јиирге эмчилик бичидерде.

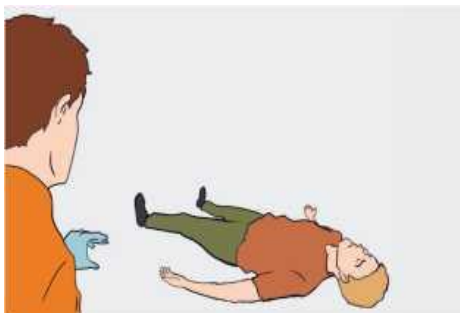

8.Түбекке түшкен кижиге эптү жатыргыскар.

9.Баштапкы эмчиликти кычыргар. Баштапкы эмчиликтер келгенче түбекке түшкен кижини көрип турар. Эмчиликтин улустары келзе шыркалу кижини бергер, сурактар сураза айткар не болгон деп.

1.Айландыра аярыныш онон жүрүмин чеберлеш. Көчириш түбекке түшкен кижини.

Аярынар , бойорго эмезе шыркалу кижиге жүрүмине немеде тийбейјат деп. Керек болзо шыркалу кижини көчиргер јакшы јердөн. Оны эдерге алдында кычыргар.

1.1.Чыгарыш машинаг эмезе чыгалбас јерден.

Эн озо , бойорды санангар!

Качан шыркалу кижини машинаг чыгарар эмезе чыгалбас јерден:

Су-кадыгына тийип турган болзо.

Баштапкы болуш болбойтуруза кажы киркалан јерде.

Чыгарыш колыла мойнынан тутпай:

Кийнинен турала бир колыла курынан тудалып чыгарыш.

Колтыгынан алдынан тудалып чыгарыш

Чыгарјат шыркалу кижини.

Чыгарыш мойнынан тудалып :

-өрө нени бичип салган кычыргар.

-Бир колорды колтыгынан өткиреле баажын тудалар бойордын көксине јапшыралып.

-чыгаргар

Чыгарган кийнинен јакшы јерге апаргар.

Мойны сынык болзо кыймыктабас эдип эдер керек.

1.2.Канай көчирер шыркалу кижини.

Лестницада өрө чыгарза (машина кийдирзе)бажы өрө болор керек.

Канын көөп агызалан болзо буттарын өрө көдиралар керек.

Лестницада төмөн болзо(машина чыкса) буттары төмөн болор керек

Баажында апарјаткан кижі буттарынын алдын ајартулар , неме учураза кийинде кижиге ајдар.

Кийинде кижі шыркалу кижини ајартулар.Неме болзо кыйгыртулар «Токто,кузаргајјат!» эмезе «Токто,санаазы јылыјјат!»

КӨЧИРЈАТСА ЈАРАБАС ТУҢЕЙ БАЗАРГА!

Канайла жарар көчирерге шыркалу кижини жангыс билер керек ненин учун керекке кирген.

А. Көчириш шыркалу кижини јаныскан болушла. Эдилип качан түбекке түшкен кижі јенил шырага кирген оноң санаазында болордо.

Б. Көчириш шыркалу кижини сүүртептрүп. Јуук јердөн көчириш оноң уур болзо. Буттары сынык болзо јарабас.

В.Көчириш белине чыгарала. Бескези јенил болзо. Јарабас качан санаазы јок болзо.

Г.Көчириш колго тудала. Санаазы јок болзо. Јарабас качан бели сынык болзо.

Д.Көчириш плечого салала. Колынан тудалтуруп көчирип јат. Јарабас качан көкси ору , ичи ,бели.

Е.Көчириш эки кижии 4 колло тудынала.Тыныда тудуналар керек божотпоско.

Ж. Шыркалу кижии плечолорынан апарып јаткан кижилерден тудуналып јат.

З.Көчириш 3 колло ,бир кижии бош колыла плечонон тудалјат.Оной апарып јат качан санаазы јылыйтып туруза эмезе 4 колло тудулбаза.

И.Көчириш колдорынан, буттарынан. Бир кижиколтыгынан тутјат, бир кижиколдоруна.

К.Көчириш бели сынык болзо. Апарылјат качан көөп кижиколдоруна. Бир кижиколдоруна, мойнын кыймыктабас эдип тутјат. Јакшы апарарга качан салала кату немеге (щитке).

2.Айландыра ајараныш онон баштапкы болуш тыштынан кан акса.

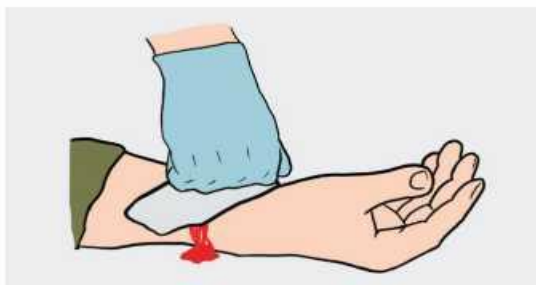
Ајарынгар, слерге эмезе шыркалу кижиге немеде тийбейдран. Медицинский перчатка кийгер, маска. Көчиргер шыркалу кижини (керек болзо)

Капшай (1-2 секунд) айлындыра көрийер тыштыннан кан бар ба деп.

Канды канай канай токтоткор эптептрүп.

Канай Өйинче тыштында канды токтодор.

1.Шыркадөн тыныда жапазыйер.

Бөсти шаркадөн салыйер. Шырканы жабыйер канча катап бүктейле салфетканы эмезе көөп катап салала марлевый бинты. Тыгыш бинтекуйер устинен. Бөс актуруза үстинен база канча катап калын салкуйен салфетканы салар онон алаканла тыгыда жапазыйер бөстин үстиле

Шыркада бычак эмезе өскө неме кирзе бинты болчоктыйер онон бөслө эмезе пластырьла үстинен тутурткуйер.

Шырканаг бычакты эмезе өскө немелерди чыгарга јарабас!

Бойор эмезе јанында улусла баштапкы эмчиликти кычырыгар.

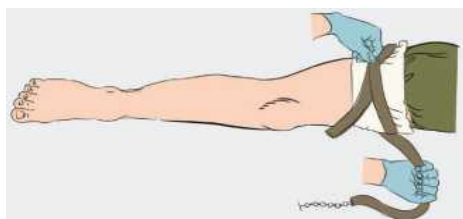
3.Кан токтотран жгутты салыйер.

Жгут салынтран канды токтодорго качан кан канайта токтодылбайдран эмезе болушпайдурза.

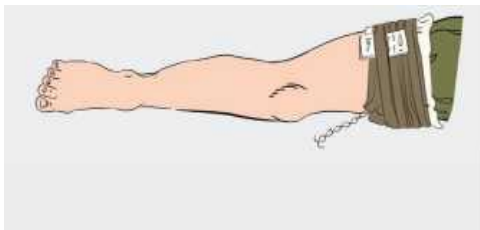
Жгут салынза алдында јымжак неме болор керек /бөс кийимнин (јангыс жгут турникетке салбагар) шырканын үстине јуук этире (5-7 см шырканаг).

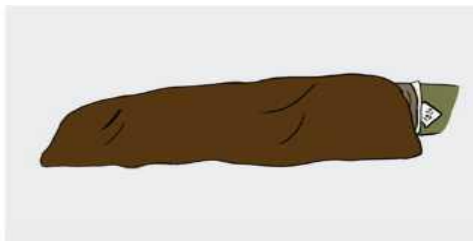
Жгуттын учынан тудала тартыйер.Бир катап тартыйеле көрийер кан актуру ба јок ба деп.

Онон ары жгутты айландыра толгозор бой бойын тартыраг эдип толгогор, канча кире толгозор эмеш боштодо толгогор.

Жгутты тартырткуйзер бичик кыстакүйер качан жгут салынган деп. Жгутты бөктөбөгөр бөсло эмезе кийимиле.

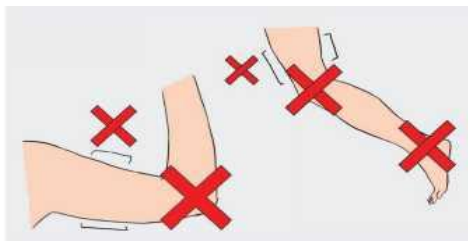

Жгут салынган кийинде базышты токтодор керек, жыллу кийимле эмезе төжөклө оор керек.

Жгутты 2 час жарар кыш-жайгыда кажыла өйинде. Уштурга жарар жангысла баштапкы эмчиликтин иштептран јеринде.

Жгутты јарабас саларга кончыктөн онон колдын алдындөн!

Жгут салынбайдран јурукта канай јуракуйен јерлерде.

Болуш эрте келинбейтурза жгуттын өйи божоргойтуруза мындый неме эткер:

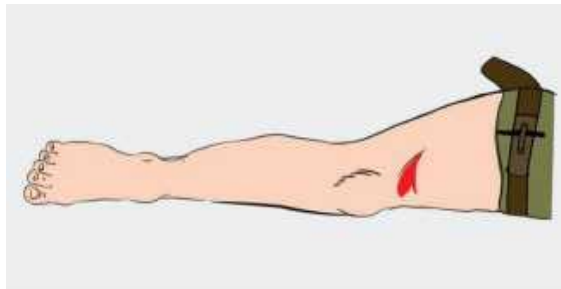

- 1.Шыркадөн тыныда жапаскар.
- 2.Жгутты боштодыйер 15 минутка.
- 3.Келиштран болзо массаж эдип көргөр.
- 4.Жгутты бир эмеш бийик салгар онон озо турган јеринен.

Каны агып келзе онон колло жапаза токтобойдурза – ЖГУТТЫ ОЙТО ТАРТЫРГАР!

Каны көөп акса шыркалу кижини јатыргызыйер онон буттарын көдирийер.

Жгут турникет салыныш:

Жгуттын сулугынан өткиреле тартыргар ,айландыра ороптруп.Липучкага тутуркуйер.

Ончо кире тартыргар кан токтогончо.

Тутуртран ойдыктөн тутурткуйер (Эмезе жгуттын инструкциясында нени бичикуйен).

Жгут жок болзо толгоптран жгут эдийер:

Толгоптран жгутты сананийер канай эдер (бөстөн) колды айландыра шыркананг өрө кийимнин үстинен эмезе ару бөс салала. Учун буулакүйер петелька болзын деп.

Петлядөн агаш суугыйер (эмезе туней неме) шырканын үстине петлянын алдында болзын деп.

Агашты айландырала тартырыйер жгут-айландырышты кан токтогончо.

Агашты тутуркүйер кайра айланбазын деп.

Жгут-айландырыш онойло эдип турган тегин жгут чылап.

3.Кей тыныш санаазы көриш.

Санаазы бар ба деп арайын кыймактан көрийер онон сурагар «Слер канайтурар»
«Болуш керек бе?»

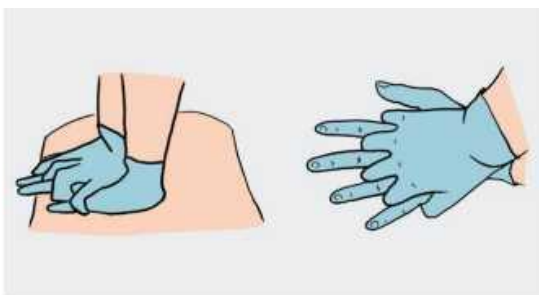
Кей тыныжын ачийер. Оны көрөргө десе бир колорды мандайындон салыйер эки сабарарла ээкти көдирийер онон кайра салыйер баажын. Жаагарла кулагарла тындалан көргөр шыркалу кижини озынан, тумчугынан, баажар төөжиндөн көрзин. Кей тыныжын тындалангар. Тынып турган кейин жаагарла билдирингер. Төөжи кыймыктанар ба деп ајартуар (10 секунд).

Кей тыныжы јок болзо јанында болушчыга баштапкы эмчиликти кычырзын дегер : «Кизи кей тыныжын алынбай турган, баштапкы эмчиликты кычыргар, меге айдыйер келуп турганын».

4. Окпө-јүректи түрүлткени.

4.1. Канай төөжиндөн јапазар керек

ТҮҮС КАТУ ЈЕРДЕ ЭДИЛИП ТУРУ!

Алаканды төөжинин ортозындон салгар, экинчи колордын алаканын үстиндөн салгар онон сомок чылап эдийер јурукта чылап.

Колорды түзееде тудалар, ийинерди оной тудалар бескегер үзе колдөн барзын деп.

үзе бескегерле жапаскар , 5-6 см терендеде кирип турзын өкпө төөжи, 1 минутта 100-120 катап жапаскар.

1 жашка жетпеген балдарды 2 сабарла жапазып турат. 1 жаштан көп балдарды бир эмезе эки колло.

4.2 Окпöни канай үүрет.

Шыркалу кижинин баажын кайра јатыргызыйер. Бир колорло мандайынанг тудала бир колорло ээгиненг эки сабарарла тудалар.

Тумчугынанг бөкталар эки сабарарла. Кей чыкпазын деп бойор канай тындранар эдип кейди үргер 1 секунд көртуруп төөжи көдиринип туру ба деп. Эки тынышка 10 ас эмес секунд үрүлер керек.

База айалга: Эмчиликтин наборында ичинде болушчы болор «рот-устройство-рот»

4.3. Дефибрилляторды канай иштедер.

Бар болзо эдип көргөр! Оны түрген эдерге јарар јүреги токтой берзе эмесе 3-5 мин.

Оны эдерге:

-Болушчыга дефибрилляторды экелзин деп.

-Жүрек-өкпөзүн түрүлткөр: 30 катап жапазып 2 катап озындон уруп.

-Болушчы дефибрилляторды экелзе күйдүрийер ошон мынайтка:

-Электродты төөжине тагыер.

База айдылыш : болуш эки кижинен көп эдилеп турган болзо электродты тагылып турганча өкпө-жүрегин жапазар керек.

-Эдип баштагалакта аяртууар кемде тийбес керек ошон кнопкадон жапаскар , токты бергер.

-Онын кийининен өкпө-жүрегин жапаскарла.

-Болушкар өкпө-жүрегине жапазып дефибрилляторло солып!

Окпө-жүректи жапазып токтодорго жарар качан:

-Баштапкы эмчиликтер једип келерде

-Шыркалу кизи жүрүми билдиринип туруза

-Окпө-жүректи жапазарга камалгагар чыгып туруза (јанында болушчыны айткар)

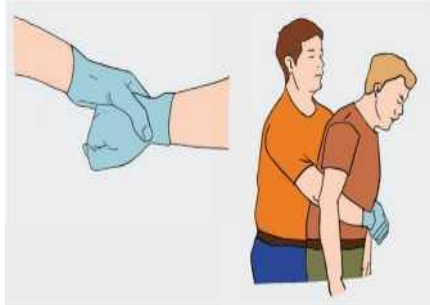
-Бойорго күүч болтурза, бойордын жүрүмерге неме тийергейтурган болзо

4.4. Баштапкы болуш кей-тыныжындөн кандый кандый неме кирзе.

Јаан улуста:

Јаан кижининг кийнине туралар, бөкөйийер, алаканла кийинде көксиндөн 5 катап согыйер. Кажыла соккон кийнинен көргөр-чыкты ба деп озынат.

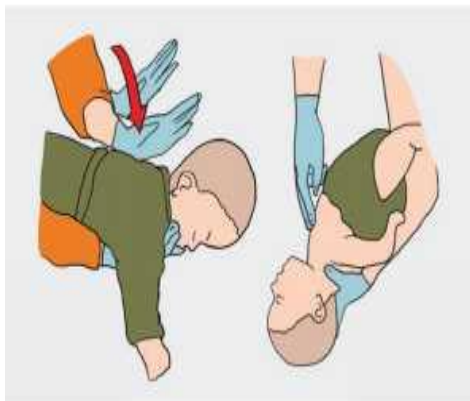

Ажырган немези чыкпай туруза эки колорло үстинде ичинен тудар онон бир колорды јудруктанала јаан сабарарды киндиктин јанына тургузала. Јудуруктаналан колордын үстине база бир колорды салала ичкери тынада ичиндөн тарткар чыгара кийдирип. 5 катап јапазып көргөр.

Көчөлу үй улусты эмезе семиис улустарды (јарабас эмезе болалбазар ичинен јапазарга!).

Белинде көксиндөн согып баштагар , јапазар ичинин үстинен.

Балдарда:

Канай билер: бала кей тыныжын алынбайып туруза, куучындалбай туруза , кенетте көк болып туруза, санаазын жылыйтып туруза.

Колордын учына салалар ,бажын төмөн, бажынан тудалып туруп, 5 катап белинде көксиндөн согып көргөр.

Белинде көксиндөн согып болушпай туруза , 5 катап эки сабарла ийдип көргөр көксинин алдына ичиндөн .Ончо катап эдип көригер ажырган неме чыкканча.

Түбекке түшкен кижини санаазын жылыйтып берзе- өкпө-жүрегин жапаскар. Ажарып көргөр озынан не не чыгып туру ба деп капшай чыгарыйерге.

Кей-тыныжын алып берзе кырын эптү эдип жатыргыскара.Кей тыныжын көрип турар баштапкы эмчиликтер келгенче!

5.Түбекке түшкен кижини канай ажара көрөр.

Ажара көрөр шыркалу кижини мындый нелерден: шырканан, жарабас неме жиййзе, тиштезе, коронду тынду тиштезе, өртөн, химиянан, токтон, излучениянан, термический өртөн кижинин журумине су-кадыгына тийер немелер.

Шыркалу кижини кошту ажарынып онон жазап көрип туру

1.Шыркалу кижинин баажын көрөр. 2.Мойнын көрөр. 3.Көксин көрөр онон белин корор. 5.Ичин онон ичинин алдында жерлерди көрөр.

Кажыла колын көрөр.

Кажыла буттарын жаап көргөр. Шырканы табалзар баштапкы болушты өткургер.

Шырканы табалзар эмезе ого туней неме көрийзер баштапкы болушты өткүргер

6.Баштапкы болуш «травманын»,излучениянан, бийик температуранан, химиянан, тиштештен онон коронду тындунун тиштежинен.

6.1. Баштапкы болуш «травманан».

6.1.1.Баштапкы болуш баажында шырканан

Агып турган канды көндиреле жапаскар онон бөслө токтоткор.

Бойор (эмезе јанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.

Санаазын,кей-тыныжын көртуарар.

Јүрүми билдирибейтуруза өкпө-јурегиндөн жапаскар.

Бойор (эмезе жанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.

Кей-тыныжын алып берзе кырын эптү эдип жатыргыскар. Кей тыныжын көрип турар баштапкы эмчиликтер келгенче!

6.1.2. Баштапкы болуш көзинен ,көзинин чибиртинен.

Көзи эмезе көзинин чибиртинен шырка алынза бөсти салгар эки көзине (эки көзин бөсло бөктөбөзө бүдүн көзи кыймыктанар ,ачуландырат онон ары күчсіндирер).

Баштапкы эмчиликти кычыргар.

Шыркалу кижі базар качан жанында болушчы болзо!

6.1.3. Баштапкы болуш тумчугынан кан акса.

Тумчугынан кан акса шыркалу кижини отургузыйер ,бир эмеш бөкөйтирийеле . Тумчугынын канаттарын бөктийер 15-20 минутка. Шыркалу кижиге озыла тынар керек.

Тумчугунын үстине соок неме салыйер (тош, кар , чыкту бөс).

Шыркалу кижиге канын озынан түкүртүрзүн деп айдып туругар (ичегезинден кирзе кустуртарга болор).

Каны токтобойтурза 15-20 минут баштапкы эмчиликте кычыргар.

6.1.4. Баштапкы болуш мойнында шыркананг.

Каны агып туруза шыркадөн жапаскар онон бөстөнг салып ийер.

Билип турзар мойны эмезе бел арка мойнын сынык деп (аварияда јолдо, ,бийиктен јыгылза , суудөн чөнзө) шыркалу кижини апарар керек болзо баажын бир јерге тудалар кыймыктатпай онон мойнын јурукта чылап. Капшай чыгарар керек болзо мойнын колорло бир јерге тудалар.

Бойор (эмезе јанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.

6.1.5. Баштапкы болуш төөжинен шырка алынза.

Кайдан билер: кан агып туруза шыркананг төөжинен болчойып туруза онон кей чыгып туруза шыркананг.

Шыркада неме јок болзо алаканарла шырканы бөкталар кей кирбезин деп. Шырка өткиш болзо эки јанынан бөктөгөр.

Шырканы кей өткүрбес немеле жапкар (кей өтпөс эткер) бир жерге тургузалар кыймыктанбас эдип пластырьла эмезе бөслө.

Шыркалу кижиге жарымына отурган эдип отургузар шыркалу жанындөн эдип.

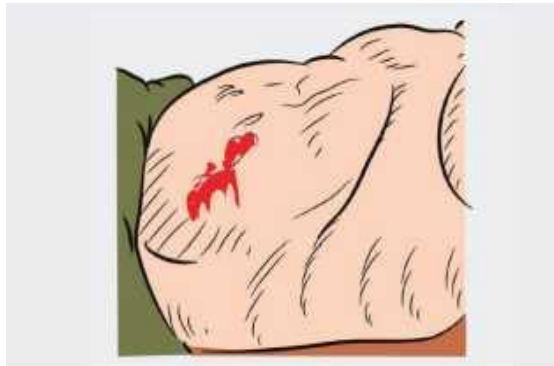

Шыркада неме кирип калза –бинты болчоктой орогор ,онон пластырьла эмезе бөслө тутуркуйер.

Шыркада кирген немени жарабас чыгарарга!

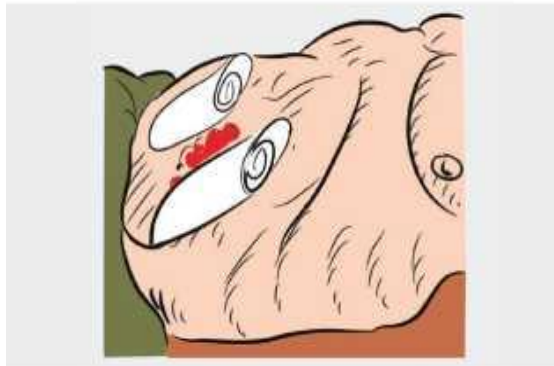
Бойор (эмезе жанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.

6.1.6. Баштапкы болуш ичинен шырка алынза.

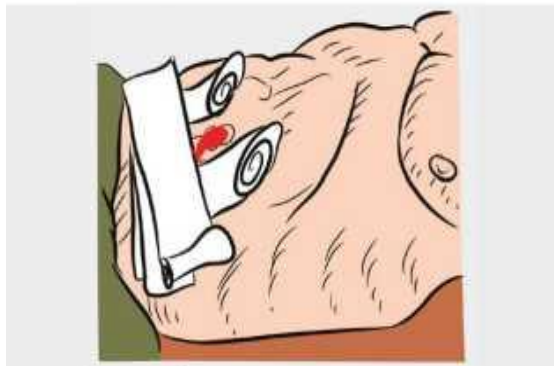

Кан агып туруза- ичиндөн жапазып туругар онон бёсти салыгар.

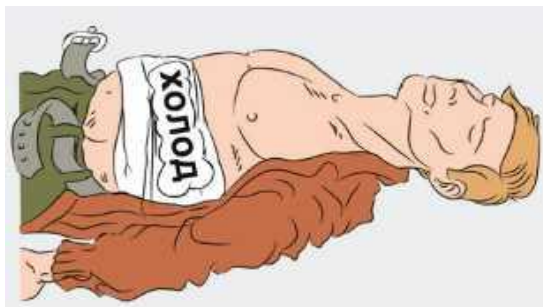
Жарабас ичигези чыкалан болзо кийдирерге, тыныда орорго , неме киркалза чыгарарга.

Ичинен шырка алынза ичигези чыгып калан болзо- чыгып калан ичегезинен орокуйен марлевый бинт салгар (чеберлегер чыгып калан ичегезин).

Орокуйен бинтын үстине ару бёс салгар суула чыктыткүйен. Тыныда жапаспай чыккалан ичегезин бёслө айландыра орогор.

Бөктү шырка болзо (ичинин тыштынан неме көринбейтуруза)- соок неме ичиндөн салыйер,белине жатыргызыйер будын элалан онон айра алчайталан.

Шыркалу кижини сооктон чеберлегер.Жылуу кийимле эмезе төжөклө орой бергер. Бойор (эмезе жанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.

Ичинен шырка алынган болзо жарабас ичерге онон ажанарга!

Суу ичергейтурган болзо – озын суула өлүштиер.

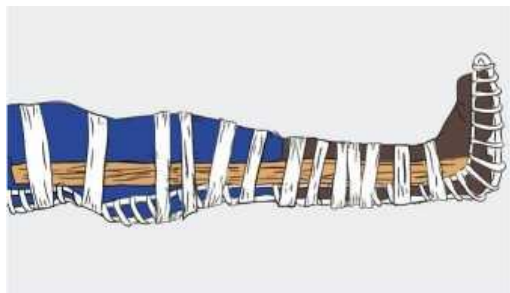
6.1.7. Баштапкы болуш кол-бут сындырыштан.

Билинтурар ,слерге эмезе шырка алынган кижиге жүрүмине неме тийбейтурган деп.Медциналык меелей (перчатка) кийип туругар бойорды чеберлерге шырка алынган кижинен. Шырка алынган кижини көчиргер (керек болзо).

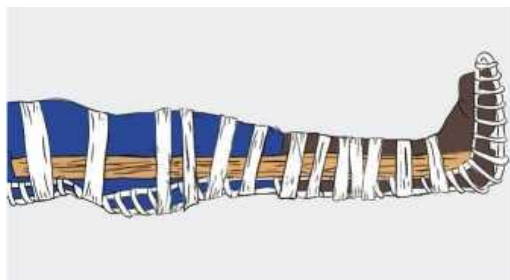
Бойор (эмезе жанында улусла) баштапкы эмчиликти кычыргар.Канды токтодор.

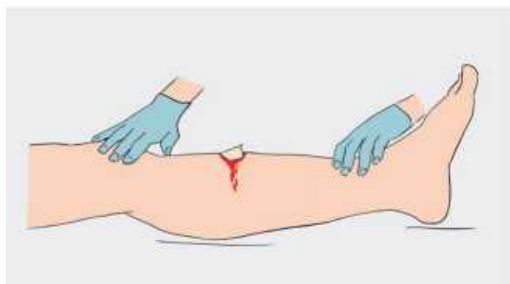
Шыркалу кижини көчирер керек болзо —сынык жерлерин кыймыктабас эдип тутурткар шинала эмезе колдын алдында неме бар кийимнин үстинен.

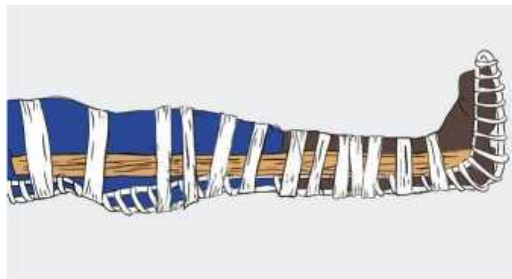
«Иммобилизация» эдилеп турган качан дезе кайда сынган онон өрө эмезе төмөн кыймыктабас жердөн эдилеп эделе.

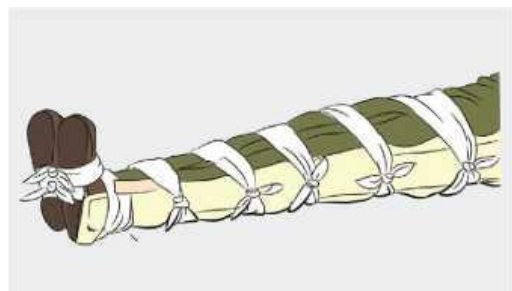
«Иммобилизация» эдерге жарар шинала эмезе түүс ,чичке немеле: агаш, доска, түүс кату эмик,фанера, картон и онон ары. Куурч кырлары эмезе толықтарын жымжадар ,тулку болзын деп эмезе бинтле орокуйер керек колдын алдында болгон немелерди.Салынган кийинен тутуртар керек бинтле эмезе пластырьле.

Тыштынан сынган кийинен жарабас шина саларга кайда сөөги чыккалан.

Шинаны бастра өйгө буттын учынан бинтле тын тартырткуйер, но ондый тын эмес ,тамырларынан кан аксын.тизенин алдында сынган болзо шинаны эки жанынан салгар

Ланында шина јок болзо эмезе солыйер неме јок болзо јанында бүдүн будын јапшыркүйер бинтле , а колдорын ичиндөн.

Шыркалу кижини сооктон чеберлегер, амтамду изу чай бергер.

6.2. Баштапкы болуш жарабас неме жийерде.

6.2.1. Баштапкы болуш жарабас неме жийерде озыла.

Баштапкы эмчиликте бойор эмезе јанында улустарла айдыйер. Бойор көргөр ненин учун кандый неме јарабас немени јииди (эм-тус јийен болзо кадарын эмчиликке көргискер).

Шыркалу кижі санаада болзо 5-6 ајак суу бергер онон кустургар эки сабарла озындон суктуруп. Кусканнын кийнинен ойтоло суунан бергер. Ичкен суузы 2,5-5 литр болор керек. Ичти арутар керек ару суу чыканча ичинен.

Санааазы јок болзо ичегезин арутабагар!

Шыркалу кижі санаа јок болзо , бойор көргөр ненин учун кей тыныжы јок онон кан айланыжы ане барбайдран.

Шыркалу кижі санаа јок болзо , бойор көргөр ненин учун кей тыныжы јок и кан айланыжы барбайдран.

Кей тыныжын алыналза (эмезе тыныжы болгон болзо) эптү эдип кырынан жатыргыскайер. Кей тыныжын карулдап көртуарар баштапкы эмчиликтер келгенче.

Шыркалу кижини төжөклө орогор эмезе кийимдерле

6.2.Баштапкы болуш кей тыныжындөн корон кирзе.

Ажарыңгар слерге эмезе жанында улустарга жүрүмине немеде коркыдылбайжат. Шыркалу кижини аруу кейлү жердөн чыгаргар эмезе көзнөкти ачкаар аруу кей кирзин деп.

Угарный газты кайдан билерер: көзөрдү кестурза, кулагарда күзүни чылап угултурза , бажар ортурза ,санагарды жылыитурзар, терегер кызартурза.

Бытовой газты кайдан билерер: бажар уур билдиртурза, бажар айлантурза , кулагарда табыш угултурза, кустуртурза , балтырларар кенетте куч жок болөрзө, жүрегер кенетте тыныда согултурза, уйкуга тартурза, санагар жылыитурзар, сидигер бойы актурза , терегер чанкырайтурза, кей тыныш жетпейдурза, бут кол тыркыраптурза.

Санаазы жок болзо өкпө-жүрегин реанимировать(кыймыктадып) эткер. Баштапкы эмчиликти бойор эмезе жанында улусла айдырткар.

Окпө-жүрегин ончо кире кыймыктаткар бойы кей тыныжын албайынча эмезе баштапкы эмчиликтер келбейинче.

Кей тыныжын алыналза (эмезе тыныжы болгон болзо) эптү эдип кырынан жатыргыскуйер. Кей тыныжын карулдап көртулар баштапкы эмчиликтер келгенче.

6.2.3.Баштапкы болуш шырка көзінде болзо

Химия өртөзө көсти эмезе көзіндөн неме неме кирзе жааптыра чибирди сабарла ачыйеле кошту көөп суула јунар (јылу суула јунза јакшы болор).Оной јунар керек суузы тумчуктаң кулак јанындөн аксын деп

Бөсти эки көзүндөн салгар (эки көзүндөн салбаза бүдүн көзи кыймыктанар и ачуландырат шыркаланкалан көзү).

Кыймыктанар шыркалу кижиле колло тудуныжала јанында кижиле.

6.3. Баштапкы болуш өрткө кирген кижиге.

Ајарындурар жүрүмөргө неде тийбейдран. Токтодыйер шыркалу кижини , јердөн јатыргызыйер.

Канай канай өчирийер өртти күйјаткан кийимнен (јабыйер јаан бөслө)

Күйкалан јерин соодыйер 20 минут.

Күйген јер болчойкалза јарбагар, шыркананг керек јок нелерди јоголтпогор и күйкал јапшынкалан кийимди! Күйкалан јериндөн ару бөс салыйер онон үстиндөн соок неме. Көөп суу бергер.

Бойор эмезе јанында улустар баштапкы эмчиликти кычырзын.

6.4. Баштапкы болуш күн башка тийгенде.

Күн тийген деп билдиртурза (бийик температура , чыкту боро тере , баш ортурза, кустуртурза, баш айлантурза, санааны жылыитурза, тыркыраптурза, күүч кей алынтурза жүрекле) шыркалу кижини соок јердөн апаргар, кейле үртран јердөн (көлөткөдөн, ачык көзнөктөн).

Санаазы јок болзо өкпө-јүрегин ары бери ийткер. Бойор эмезе јанында улусла баштапкы эмчиликти кычыргар.

Окпө-јүрегин ары бери ийткер санаазы киргенче эмезе баштапкы эмчилик келгенче.

Кей тыныжын алыналза (эмезе тыныжы болгон болзо) эптү эдип кырынан јатыргыскайер. Кей тыныжын карулдап көртуарар баштапкы эмчиликтер келгенче

Бажындөн оноң мойнындөн чыкту соок бөслө салгар.

Тыркыраптурза тудалар (тын јаныс тутпагар) мойнын ичин шырка алынбазын деп.

Санаазы киркелзе соок суу бергер.

6.5.Баштапкы болуш тоныртканында.

Шыркалу кижини жылуу жерге апаргар.

Шыркалу колдорун буттарын эмезе кайда тонырган жерлерин орогор жылу туттран немелерле (вата, тожөөк, кийим).

Изидиш «ичинен» болор керек каны айланзын деп кожо.

Тонкалан жерлерин капшаай жарабас эргизерге (изу суудөн сугарга) , жыжарга, сыймарга , уймарга неледе болзо!

Шыркалу кижини орогор жылуу немеле , бар болзо кургак кийим кийдиргер.

Изүү амтамду чай бергер.Изүү курсакла азырагар.

Аракы ичирерге жарабас!

Баштапкы эмчиликти бойор эмезе жанында улусла кычыргар.

6.6. Баштапкы болуш үзе бойы тонкалза.

Шыркалу кижини жылу жердөн кийдиргер онон изиткер (жылу төжөклө , болушчылу төжөклө, кийимле).

Баштапкы эмчиликти бойор эмезе жанында улусла кычыргар.

Шыркалу кижини санаада болзо изүү амтамду чай бергер. Изүү курсак бергер.

Аракы ичерге жарабас!

6.7. Баштапкы болуш токто соктыртканында.

Экстренный оперативный службадөн звонитагар 112 номерле.

Бойорды аярындурар. Шыркалу кижиге тийбегер ненин учун дезе токту болор. Ток кайдан келтран көрийселе өчүрүп көргөр –бытовой ток болзо бойор өчирийер, кайдан келтран өчирийерге рубильниктан эмезе токту щитоктөн.

Жаан токту жерлерде айарийный-спасательный улустарды сакыгар.

Шыркалу кижиге жерле арайынан баскар.

Шыркалу кижинен токты буудакла эмезе пластмассала ток өткирбейдран немеле тура эткер.

Шыркалу кижини кийиминен тудала 10 метрге ыраак тура эдигер токту јерден

Көргөр кей-тыныжы бар ба јок ба деп.

Санаазы јок болзо өкпө-јүрегин ары бери ийдигер. Бойор эмезе јанында улустар баштапкы эмчиликти кычырзын онон озо эрте этпеген болзо.

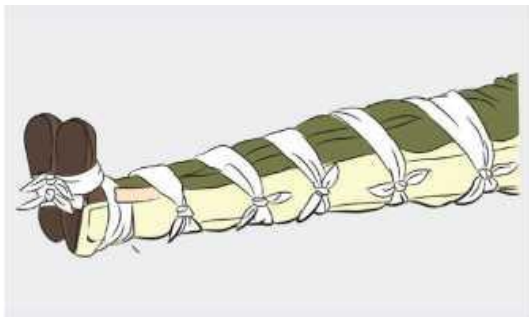
Окпө-јүрегин ары бери ийткер баштапкы эмчиликтер келегенче.

Кей тыныжын алыналза (эмезе тыныжы болгон болзо) эптү эдип кырынан јатыргыскуйер. Кей тыныжын карулдап көртулар баштапкы эмчиликтер келгенче

6.8. Баштапкы болуш жылан тиштезинде эмезе өскө тынду тиштегенинде.

6.8.1. Баштапкы болуш жылан тиштегенинен.

Кыймыктажын токтоткор кайдан тиштеткен. Буудынан тиштеген болзо жанында будула орокуйер.

Колынан тиштеген болзо –кыймыктабас эдип ичине тургузалар.

Жүрүми билдининип бейип туруза өкпө-жүрегин ийткер.

Окпө-жүрегин ары бери ийткер баштапкы эмчиликтер келегенче.

Кей тыныжын алыналза (эмезе тыныжы болгон болзо) эптү эдип кырынан жатыргысуйер. Кей тыныжын карулдап көртуар баштапкы эмчиликтер келгенче.

6.8.2. Баштапкы болуш курт коныс тиштегенинде.

Курт коныс тиштезе тижин шырканан чыгаргар.

Соок неме салыйер шыркадөн

Кызартурза «аллергия» болтурза баштапкы эмчиликтөн барар керек.

Шыркалу кижини санаазын көртуар эмчиликтер келгенче.

6.9. Баштапкы болуш талганында.

Канай билер: бороркалан, саназын капшай жылыткан.

Шыркалу кижини эптү эдип кырынан жатыргызыйер, гаслстугын боштодыйер, кийиминин топчызын боштодыйер, штаннын курын боштодыйер, одигин уштуйер, серүүн кейди көртуар.

Санаазына кирбейдран болзо 3-5 минут баштапкы эмчиликтерди кычыргар .

6.10. Баштапкы болуш тыркураптурганында.

Кайдан билер: кенетте токтодынбай балтырлары тартылтурза , кей тыныжы/санаазы то бар то жоголтурза , чилекейи актуруза ,озынан көбик чыктуруза, көзи антантурза, тижин тиштентуруза.

Оной тыркыраптуруза шыркалу кижини тудалар (антарылып туруза) ,тудып турар (тын жапаспай) баажын и ичин шыркалу кижинин , чеберлегер шырканны.

Приступы токтой берзе санаазын бир эмеш жылыта берер.Шыркалу кижини эптү эдип кырынан жатыргыскар онон эмчиликти бойор эмезе жанында улусла кычыргар.

Кандыйта тыркыраш болзо баштапкы эмчиликти кычырар керек.

7 Баштапкы болуш түбекке түшкен кижиге эм-тус канай јиижине эмчилик канай бичиткен.

Кезикте шыркалу кижини оруйерөр онон озо билген орунан.Онон учун ол кижиге болуш керек болор эм-тус јиирге эмчилик бичиткен.

Баштапкы болушты эдип јадала (санаалу болзо) сурийер кандый кандый ору бар ба деп (диабет ,давление) эмезе кандый эм-тус кажы ла күн јиптран.

Сурагар канай бойын билдирунтуру јарар ба эмдиле эм-тус јиирге.

Болушперер эм-тузын табарга и јидирерге.

Бойор эмезе жанында улустарла баштапкы эмчиликти кычыргар.

Санаазын көртуарар.

8.Эпту жатырыш түбөккө түшкөн кижиге.

Эптү кырынан жатырыш:

- Санаа жок тушта
- Кустурза
- белинде өрт болзо эмезе жалмажында

Эптү жатырыш белиле өрө будын көдиреле и тизезинен элткүйен:

Ичегезинен шыркалу болзо

Анаар каны агып туруза эмезе ичинен кан агып туруза.

Эптү жатырыш отура эмезе жарымдай отура

Шырка көксинде болзо

Жатырыш белиле кату түүс жерде

Белинде шырка алынган болзо

9. Психиогиялык жөмөлтө

Психиогиялык жөмөлтө (башка памяткада эмезе бистин сайдыста)

@ФГБУ ЦЭПМ ЧС РОССИИ

